

И ПАМЕТНИЦИТЕ БОЛЕДУВАТ ТЕЖКО...

— Чрез серия публикации в „Утро“ показва как замърсяването на въздуха се отразява върху здравето на русенци. Интересно е да знаем как влияе това бедствие и върху материалната среда и по-специално върху паметниците на културата в нашия град?

— Римската сентенция „Животът е кратък, изкуството — вечно“ изглежда не се отнася за паметниците на културата в Русе. Струва ми се дори, че в някои случаи те ще рухнат преди хората. Причината отново е хлорът и неговите производни и особено солната киселина, която пада във вид на киселинни дъждове. Прецизният анализ безспорно е работа на специалистите химици, но не е необходимо човек да е химик, за да види как с дни се влошава състоянието на архитектурното ни наследство и на скулптурните паметници в града.

— Да започнем тогава по ред: как понасят замърсяване

ЗА ПОРАЖЕНИЯТА НА ХЛОРА ВЪРХУ РУСЕНСКОТО АРХИТЕКТУРНО НАСЛЕДСТВО РАЗКАЗВА ГЛ. СПЕЦИАЛИСТ ПО ПАМЕТНИЦИ ТЕ НА КУЛТУРАТА В ОБЩИНАТА ГЕОРГИ РАДУЛОВ

то скулптурните паметници, паметните плочи, а защо не и металните надписи по тях? Може би металът все пак не се поддава на вредните интервенции на хлора?

— Напротив. В практиката ми на скулптор често съм имал затруднения при оксидирането на пластмаси, изработени от алуминий. Затова голяма бе изненадата ми, когато разбрах, че алуминиевите полирани плочи с надписи на къщата-музей „Захари Стоянов“ (на брега на Дунава и най-близко до източника на хлор) и тази на фасадата на Духовното здание, монтирани само преди 2 години, от съприкосновението с киселинните изпарения на въздуха вече са проядени и имат шуплес

тата структура на дунапрена или на шмиргела.

И докато това все пак може да се заличи в общата патина на времето, то бисерът на нашето архитектурно наследство — Паметникът на свободата, който е от полиран гранит, все по-осезателно ерозира и се руши пред очите ни. Ако сте забелязали, на много места на постаментта повърхностният слой на гранита е подкожушен и се рони, като оставя грозни проядени петна, подобно на някаква проказа или на невидана досега гранитна язва. Причината — хлорът, солната и другите киселини, които са разтворени във въздуха. За съжаление химиците реставратори още не са от-

крили химическо противопоставяне за реставрацията на гранита по простата причина, че досега той се считаше за най-устойчивия материал на земята. Нека си припомним мнението на Херодот, който е казал, че времето изтрива всичко, но е безсилно само пред гранитния сфинкс и пирамидите на Египет.

Пораженията обаче са видни и по бронзовите фигури на другите наши паметници. И докато в цял свят бронзовите паметници имат черно-зеленикава патина, то русенските (най-очевидно е при паметника на Стефан Караджа) получиха напоследък мръсно сиво-бяло оцветяване. Имам чувството, че те сякаш са обливани със солна киселина. Същото е и при паметните плочи, и при пластичните елементи от поцинкована ламарина на покривите.

— А какви са пораженията

(Следва на стр 3)

Разговора води
Любомир СТЕФАНОВ

И ПАМЕТНИЦИТЕ БОЛЕДУВАТ ТЕЖКО...

(Продължение от стр. 1)

та върху сградите — паметници на архитектурата?

— В този ред на мисли особено тежко е състоянието на облицовката на сградите, изработена от бял русенски камък. Той е мек, шуплест и въздействието на хлора и киселините върху му е твърде директно, пагубно. Особено очевиден е примерът с новоизработения декоративен каменен парапет на Симеонова къща. Следствие на обгазяванията и киселините дждове той вече няма ръбове и се превръща в шуплеста те беширеноподобна маса.

Още по-тревожно е положението с фасадите на театъра и сградата на сладкарница „Тетевен“. Те бяха реставрирани през 1976 г., но очевидно е, че докато завършат строителните работи на новия театър, каменоделците отново ще трябва да реставрират об-

лицовката на лицевата фасада.

В случая не е нужно човек да се насочва към този или онзи обект — достатъчно е да излезе по главната улица и там, където има каменно-пластични елементи, ще открие неоправимите поражения. Изобищо става така, че в Русе паметниците са като хората — те също боледуват тежко, а някои вероятно ще рухнат поразиени.

— Може ли все пак да се окачествят и степенуват напесните поражения?

— Щетите не могат да се измерят, те са тотални. Пораженията са особено опасни по простата причина, че има детайли и елементи, които вече не могат да се възстановят. Каквито и финансови средства да се отпуснат, не може да се възстанови полираната повърхност на Паметника на свободата. Освен това, докато в миналото русенският камък с годините се калцираше и ставаше все по-здрав, сега той действително се превръща в тебеширена за нищо негодна маса. Как може да се оправи такова нещо?..

— Ако хлорната напаст

продължава, какви са Ваши те прогнози?

— Плачевни, отчайващи, трагични — безразлично е как ще ги формулирам. Вече споменах, че има неща, които са безвъзвратно загубени. Връщане назад няма и ако все пак съществува някаква надежда, някаква мечта, тя е да се спре колкото е възможно по-скоро този процес. В световната практика поне засега не са известни надеждни спасителни средства. На времето един българин беше предложил да се остъклят Партенонът в Атина, за да се спре вредното въздействие на природата, но Венецианската харта за паметниците на културата категорично забранява това.

— И все пак предприемат ли се превантивни мерки за опазване, за сигурност?

— Мярката може да бъде само една и тя е всеобща борба за очистване и оздравяване въздуха на Русе — борба със всички средства и докрай в името на хуманните идеали на нашата цивилизация.

— Тогава да обобщим казаното: в края на краищата кой е по-устойчив — човекът,

камъкът или металът?

— През 1989 г. в Русе бе на посещение небезизвестният кандидат-член на Политбюро и зам.-председател на МС Георги Йорданов. В желанието си да му покаже вредата от обгазяванията върху човека и паметниците ни го заведех да разгледа металната плоча пред театъра, проявена вече от киселината. Той грубо се засмя и разказа притча как Бог дал отначало мъката на дървото, но то взеле, че изсъхнало, Прехвърлил я тогава на камъка, но и той се разпаднал. Накрая я дал на човека и той издържал... Въпреки кошуството, с което бе разказана тази история, много бих искал в нея да има нещо вярно. За съжаление виновниците за сегашното състояние на Русе не са между нас, за да видят и изпитат самц нашието нещастие. Мисля, че животът в крайна сметка ще покаже кой е по-издръжлив, но съм убеден, че ако искаме да си помогнем, единственият начин е всеобщото движение, всеобщият поход за незабавно очистване въздуха на Русе.